

УДК 378.011.3-051:140.8(045)

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Павинська Н. А.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

У статті розглянуто процес формування світогляду у майбутніх учителів. Учитель – одна з найважливіших професій сучасного суспільства. У процесі формування світогляду формується індивідуальність людини, її переконання та життєва позиція. Визначено, що світогляд – це результат і наслідок виховання і самовиховання, розвитку і саморозвитку, освіти й самоосвіти. Виявлено, що спрямованість, мотиви, ідеали, знання, вміння, навички, а також емоційно-вольові якості особистості безпосередньо впливають на формування світогляду у майбутніх учителів.

Ключові слова: майбутні вчителі, становлення, світогляд, заклади вищої освіти.

ФОРМИРОВАНИЕ МИРОВОЗЗРЕНИЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Павинская Н. А.

Коммунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»

Харьковского областного совета

В статье рассмотрен процесс формирования мировоззрения у будущих учителей. Учитель – одна из важнейших профессий современного общества. В процессе формирования мировоззрения формируется индивидуальность человека, его убеждения и жизненная позиция. Определено, что мировоззрение – это результат и следствие воспитания и самовоспитания, развития и саморазвития, образования и самообразования. Виявлено, что направленность, мотивы, идеалы, знания, умения, навыки, а также эмоционально-волевые качества личности непосредственно влияют на формирование мировоззрения у будущих учителей.

Ключевые слова: будущие учителя, становления, мировоззрение, учреждения высшего образования.

FORMATION OF THE WORLD VIEW OF FUTURE TEACHERS

Pavynska N. A.

Municipal establishment «Kharkiv humanitarian-pedagogical academy»

of Kharkiv regional council

The article deals with the formation of a world outlook for future teachers. Teacher – one of the most important professions of modern society. A modern school needs a teacher capable of adapting and effective activities in the educational environment; to manage the harmonious development of the student's personality. The author notes that the problem of becoming a

worldview of future teachers is conditioned, first of all, by the requirements of modern society to the teacher, his personality characteristics, professional qualities.

It is noted that the worldview of the personality of the teacher is considered as a holistic ideal image, which includes the target and cognitive components. A harmonious whole arises from the «ideal whole», that is, the image, «conceptually concentrates in itself the various aspects of life and professional experience, from the angle of view it sets goals». Worldview is a collection of views, ideas, principles of the personality of a specialist in the field of professional activity, which regulate and direct professional activity to achieve the goal.

In the course of the study it was established that in the process of formation of a worldview individual's personality, her beliefs and her life position are formed. It is determined that the worldview is the result and consequence of education and self-education, development and self-development, education and self-education.

It was found out that orientation, motives, ideals, knowledge, skills, skills, as well as emotional and volitional personality directly affect the formation of the outlook of future teachers. The formation of the outlook of future teachers takes place through professional knowledge, skills, skills, motives and aspirations, creative orientation, moral and ethical values and settings, as well as cultural and educational potential.

The study revealed that the teacher's outlook is regarded as one of the indicators of professional adaptation of a young specialist, and its composition is a collection of gnostic, perceptual-reflexive, constructive, communicative and organizational skills; the structure of which includes a set of various combinations of interactions of creative and professional values, and the concept reflects the dynamics and orientation.

Key words: future teachers, formation, outlook, institutions of higher education.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, які відбуваються в нашій країні, зумовили пошук нових світоглядних орієнтирів суспільства. Вільна «ідеологічна ніша» недавнього минулого наповнилася аж ніяк не позитивним змістом, що негативно відбилася на становленні особистості учнів шкіл.

В умовах переоцінки, зміни усталених цінностей як ніколи важливим є акцентування уваги педагогічних закладів вищої освіти на підготовці вчителя, здатного керувати гармонійним розвитком особистості школярів, залучати їх до загальнолюдських ідеалів і духовних цінностей. Тому суспільству потрібен учитель, який буде виступати активним суб'єктом педагогічного процесу, здатний не лише до адаптації, а й до праці в умовах, що змінюються.

Аналіз останніх досліджень. Світогляд особистості розглядався класиками філософської думки (І. Кантом, Дж. Локком, Г.-В.-Ф. Гегелем), сучасними філософами (В. Андрущенко, В. Сагатовським, А. Спіркіним), психологами (І. Бехом, Дж. Дьюї, К. Роджерсом), педагогами (С. Гончаренко, Л. Губерським, В. Кувакіним, А. Кудішиною, В. Сухомлинським). Окремі аспекти проблеми становлення світогляду висвітлені в роботах Н. Ганнусенко, А. Решетніченко, В. Сластьоніна, К. Черної, М. Клепар, Г. Усачової. Проте

в їхніх дослідженнях не представлений комплексний аналіз становлення світогляду у майбутніх учителів.

Формулювання цілей статті. Проаналізувати процес становлення світогляду у майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчителя можна назвати творцем майбутнього, адже від його праці залежить світогляд, моральні якості й ерудиція молодого покоління. Оскільки своєю роботою вчитель закладає основи світогляду багатьох поколінь, будучи зразком мудрості і справедливості, тому у нього самого повинен бути сформований світогляд.

Однак слід зазначити, що вчитель у широкому значенні – це мислитель, громадський діяч, який формує погляди і переконання школярів, допомагає їм знайти свої життєві цілі й орієнтири.

Зазначимо, що осмислення світогляду сучасними філософами йде не тільки в руслі методологічного і теоретичного, а й повз теоретично-духовного ставлення до дійсності.

Філософ А. Спіркін визначає світогляд як «гранично узагальнений, упорядкований погляд на навколишній світ: на явища природи, суспільства і самого себе, а також впливають із загальної картини світу основні життєві позиції людей, переконання, соціально-політичні ідеали, принципи пізнання і оцінки матеріальних і духовних подій» [3].

Незважаючи на відмінності в трактуваннях, А. Спіркін і В. Чорноволенко підкреслюють діяльний характер світогляду в його практичному відношенні до світу, відбитий в життєвій позиції людей [3; 4].

У сучасній філософії світогляд вивчається в контексті форм свідомості та самосвідомості особистості. Саме розуміння терміна «світогляд», яким керується людина в своїй повсякденній діяльності, істотно відрізняється від науково-теоретичного трактування. Проте в світогляді окремої особистості вельми яскраво і рельєфно відображаються і теоретична світоглядна система, і життєвий індивідуальний досвід людини, і мотивація вчинків морального і цивільного характеру [3; 4].

Погоджуємося з думкою сучасних філософів про те, що сьогодні необхідно говорити про цілий комплекс різних типів і рівнів світогляду, що визначають практичну діяльність людського суспільства в кожен конкретну-історичну епоху. Зазвичай такий комплекс уявляють як набір вельми спеціалізованих і складно влаштованих структур, пов'язаних з різними видами професійної діяльності.

Український вчений-педагог С. Гончаренко дає таке визначення світогляду: «Світогляд – форма суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює

навколишню дійсність як світ свого буття й діяльності, визначає і сприймає своє місце й призначення в ньому. У світогляд входять узагальнені уявлення про світ і саму людину, про спрямованість ходу подій у світі, про сенс людського життя, історичну долю людства тощо, а також система переконань, принципів та ідеалів. Світогляд формується внаслідок практичного освоєння духовної культури суспільства (науки, літератури, мистецтва), пануючих у ньому політичних, моральних, естетичних, правових, релігійних (або атеїстичних), філософських та інших поглядів, а також духовних почуттів – громадянських, моральних, естетичних тощо, на які спираються віра й переконаність у реальності відповідних громадянських, моральних, естетичних і пізнавальних ідеалів, надія на їх здійснення. Формування світогляду в учнів є найважливішим завданням усієї навчально-виховної роботи школи» [2, с. 299].

Зазначимо, що перехід до особистісно орієнтованої парадигми освіти (Є. Бондаревська, В. Серіков, І. Якиманська та ін.) передбачає вдосконалення процесу підготовки майбутніх вчителів, орієнтованих на глибоке внутрішнє осмислення отриманих психолого-педагогічних знань і перетворення їх в свої особистісні ціннісні переконання. Тому, відповідно до індивідуального професійного педагогічного світогляду в умовах сучасної педагогічної дійсності, світогляд набув нового змісту, а його дослідження стало ще більш актуальним.

Усвідомлення особливої ролі вчителя в суспільстві через специфіку його педагогічної діяльності та можливості впливати на розвиток особистості учня накладає високу «світоглядну відповідальність» на педагогічні заклади вищої освіти. Зазначимо, що від того, які погляди і переконання буде трансформувати своїм учням майбутній учитель, залежить стан шкільного соціокультурного середовища й опосередкованого суспільства в цілому.

Сучасні психологи підкреслюють, що їхня думка стоїть над усіма підструктурами особистості й одночасно діалектично пов'язана з ними. Так, спрямованість, мотиви, ідеали, знання, вміння, навички, а також емоційно-вольові якості особистості безпосередньо впливають на формування світогляду у майбутніх учителів, і, в свою чергу, певний рівень світогляду позначається на формуванні життєвих планів, моральних якостей, особливостей процесу набуття знань і вмінь.

Багаторічний досвід В. Сухомлинського переконав у тому, що вплив однієї людини на іншу при розкритті кращих людських рис – найсприятливіша обстановка для виховання особистості. Педагог сам повинен бути високоморальною особистістю, щоб досягти успіхів у вихованні дітей. В. Сухомлинський стверджував, що «розум виховується розумом, совість – совістю, відданість Батьківщині – дійсним служінням Батьківщині».

Зазначимо, що нова суспільно-політична реальність не ставить завдання щодо формування єдиного світогляду, але в законодавчому акті державою визнається право вибору світоглядної позиції особистістю. Проте «зміст освіти має враховувати різноманітність світоглядних підходів, сприяти реалізації права учнів на вільний вибір поглядів і переконань». Однак цей принцип державної політики в галузі освіти не отримав подальшого розвитку в науково-практичній школі з причини відсутності загальнонаціональних базових цінностей та ідеалів, тому поліпшення якості освіти вчені і педагоги-практики пов'язують зі зміною його загальної спрямованості на особистість учня.

Причиною авторитаризму в освіті, невдачі більшості освітніх реформ, конфліктів між учителями й учнями є недостатньо розвинений рівень світогляду вчителів і керівників, замкнутість свідомості в рамках матеріалістичного мислення, ідеологія навчання, заснована на примусі і диктатурі. Для якісного поліпшення ситуації в освіті й суспільному житті необхідна зміна свідомості вчителів, вихователів та батьків через прийняття в свідомість духовного виміру, класичних педагогічних цінностей, гуманно-особистісного підходу до виховання й освіти дітей. Від світогляду шкільного вчителя, виховних та освітніх цілей, які він ставить перед собою, рівня та якості мислення залежить успіх шкільних реформ, якість уроків і позакласного життя, світогляд учнів, з яким вони будуть будувати життя на планеті Земля [1].

Для розширення свідомості і формування світогляду вчителю важливо усвідомити механізм дії основних космічних законів і, що не менш важливо, дотримуватися їх і творчо вміти застосовувати в своїй педагогічній діяльності і практиці.

Для формування світогляду дуже важливо знати, наскільки багатий внутрішній світ людини, наскільки широке коло його інтересів. Шопенгауер писав: «У світі взагалі небагато можна роздобути: він сповнений нуждою і горем, тих же, хто їх уникнув, підстерігає на кожному кроці нудьга... У влаштованому таким чином світі той, хто багато має в собі, подібний до свіглої, веселої, теплої кімнати, оточений темрявою і снігом грудневої ночі».

Педагогічний світогляд притаманний широкому колу осіб: батькам, лікарям, дітям культури і мистецтва, і в цьому вигляді його можна віднести до ненаукового буденного світогляду. Педагогічним світоглядом володіє і держава як орган влади в одній з найважливіших сфер – освіті.

Зазначимо, що світогляд особистості вчителя розглядається як цілісний ідеальний образ, що вміщує в себе цільовий і когнітивний компоненти. Гармонійне ціле виникає з «ідеального цілого», тобто образу, «концептуально концентрує в собі різні сторони життєвого і професійного досвіду, під кутом зору ставить перед ним цілі. Світогляд є

сукупністю поглядів, ідей, принципів особистості фахівця в галузі професійної діяльності, що регулює і спрямовує професійну діяльність для досягнення поставленої мети.

Професійний педагогічний світогляд – це науковий світогляд, що спирається на фундаментальні знання філософських, психолого-педагогічних, а також економічних та правових дисциплін, які захищають питання сім'ї, дитинства та материнства.

Причому буденна і професійна сфери педагогічного світогляду знаходяться в постійній взаємодії. І тут виявляється в повному обсязі освітня функція світогляду, що знаходить своє вираження у взаємодії учня, вчителя, батьків, громадськості.

З огляду на вищезазначене зазначемо, що професійна педагогічна думка, яка динамічно розвиває систему поглядів, переконань, цінностей та ідеалів учителя, заснованих на філософських, психолого-педагогічних, економічних, правових наукових знаннях, знаходять своє вираження в самостійній особистісній позиції.

Особливість професійного педагогічного світогляду полягає в тому, що вчитель є не тільки його носієм, а й провідником у шкільне середовище через свою професійну діяльність.

Для педагогічного світогляду характерна дієвість в динаміці, так як вчитель за характером своєї діяльності, працюючи в конкретний історичний період, повинен бути націлений на перспективу, на майбутнє своїх учнів.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що становлення світогляду у майбутніх учителів відбувається через професійні знання, вміння, навички, мотиви і прагнення, творчу спрямованість, морально-етичні цінності й установки, а також культурно-виховний потенціал.

У ході дослідження виявлено, що світогляд вчителя розглядається як один із показників професійної адаптації молодого фахівця, а його склад – це сукупність гностичних, перцептивно-рефлексивних, конструктивних, комунікативних та організаторських умінь, у структуру якого включається і сукупність всіляких поєднань-взаємодій творчих і професійних цінностей, а саме поняття відображає динаміку і спрямованість.

Висновки. Таким чином, формування світогляду – це передусім процес формування особистісних переконань, життєвої позиції, сфери духовно-морального світу. Саме в цій сфері психологічних структур складається суверенна індивідуальність учителя зі своїм баченням світу і самоусвідомленням. Становлення світогляду у майбутніх учителів – вища форма суспільної свідомості, в якій інтегровані філософські принципи осмислення і синтезу знань про світ у цілому. Він виступає засобом визначення позиції людини щодо всіх

життєво-важливих явищ і подій у світі. Людина в своєму індивідуальному розвитку стає зрештою особистістю лише тоді, коли у неї формується певний світогляд.

Перспективними подальшими пошуками у цьому напрямку є розкриття формування світогляду у майбутніх учителів у процесі вивчення гуманістичної педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Ашманис М. Г. Мироззрение и условия его формирования. Рига : Зинатне, 1977. 118 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
3. Спиркин А. Г. Философия: учебник. 2-е изд. Москва : Гардарики, 2002. 736 с.
4. Черволенко В. Ф. Мироззрение и научное познание. Киев : Наука, 1970. 250 с.

УДК 378 – 048.35 : 37. 042 (045)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ САМОВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Пономарьова Г. Ф.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

У статті розкриваються основні теоретико-методологічні засади самовиховання майбутніх педагогів з урахуванням сучасних тенденцій до модернізації вищої педагогічної освіти. Визначаються специфічні особливості самовиховання як чинника розвитку особистості майбутнього педагога, характеризуються методи і форми. Ґрунтовно висвітлюється досвід Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради зі стимуляції до самовиховання студентів – майбутніх педагогів.

Ключові слова: самовиховання, саморозвиток, система самовиховання.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ САМОВОСПИТАНИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ МОДЕРНИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Пономарева Г. Ф.

Коммунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»

Харьковского областного совета

В статье раскрываются основные теоретико-методологические основы самовоспитания будущих педагогов с учетом современных тенденций к модернизации высшего педагогического образования. Определяются специфические особенности самовоспитания